

VPLYV EMÓCIÍ NA PROCES UČENIA SA CUDZÍCH JAZYKOV

IMPACT OF EMOTIONS ON LANGUAGE LEARNING

ELENA SMOLEŇOVÁ

Abstrakt

Emócie zohrávajú kľúčovú rolu v procese učenia sa cudzích jazykov. Výskumy zaoberajúce sa touto problematikou v ostatných rokoch napredovali veľmi rýchlym tempom. Najnovšie poznatky z oblasti psychológie, sociológie, kognitívnej lingvistiky a neurofyziológie vniesli svetlo do ponímania podstaty emócií. Moderné teórie zo sféry jazykovednej edukácie vychádzajú z poznatku, že človek je ovládaný racionom aj emóciami a obidve dimenzie sú dôležité pre pochopenie jeho konania. Cieľom tohto príspevku je poukázať na funkciu emócií pri učení sa cudzích jazykov a ich vzájomnej interakcie s motiváciou a pamäťou.

Kľúčové slová: emócie, učenie sa cudzích jazykov, motivácia, emočná inteligencia, pamäť.

Abstract

Emotions play a key role in language learning. Research on emotions has developed intensively over recent years. New findings from psychology, sociology, cognitive linguistic and neurophysiology has shed more light on nature of emotions. The modern language teaching theories assume that human beings are governed by reason and emotions, and that both are important to understand why they act the way they do. The aim of this article is to illustrate the function and importance of emotions in language learning and their interactions with motivation and memory.

Keywords: emotions, language learning, motivation, emotional intelligency, memory

Úvod

Emócie sú našou neodmysliteľnou genetickou výbavou a vplyvajú na nás, či už pozitívne alebo negatívne, v každej sfére nášho života. Pomáhajú nám pri plánovaní, rozhodovaní a v neposlednom rade nám slúžia ako dôležitý dorozumievací prostriedok. Keď hovoríme o emóciách, každý z nás si ich vie predstaviť, no napriek tomu predstavujú veľmi zložitý a rozmanitý fenomén, ktorý púta pozornosť mnohých odborníkov z viacerých vedeckých odborov. Moderní učitelia jazykov a odborníci z oblasti lingvodidaktiky si uvedomujú ich nepopierateľný význam v procese cudzojazyčnej edukácie. Tlaky na znalosť cudzích jazykov zo strany zamestnávateľov sú čoraz silnejšie, a preto si učitelia neustále kladú otázku, ako skvalitniť a zefektívniť edukačný proces. Pre dosiahnutie úspechu v tomto úsilí je nevyhnutné hlbšie poznanie faktorov, ktoré determinujú natoľko komplikovaný jav, akým je učenie sa cudzích jazykov. V modernom humanistickom ponímaní učenia sa, zameranom na študentov a ich potreby, sa vyzdvihuje čoraz častejšie psychologická dimenzia tohto procesu. Racionálny a emočný spôsob myslenia pôsobia vo vzájomnej interakcii. Poznaním princípov fungovania ľudského mozgu a pochopením ľudských emócií a ich vzájomného vplyvu na motiváciu a kognitívne funkcie sa vynárajú nové výzvy v oblasti lingvodidaktiky.

Vymedzenie pojmu emócie

Emócie sú nenahraditeľnou súčasťou života každého človeka a nevyhnutnou potrebou pre jeho prežitie. Považujú sa za jeho vlastníctvo a sú vzácnym zdrojom potrebným pre vzdelávanie. Každý z nás prežíva emócie v každodennom živote a vie, čo znamenajú, napriek

tomu je obzvlášť náročné ich zdefinovať. Ľudské emócie sú rôznorodé, univerzálne a kultúrne podmienené. Ide o natoľko zložitú javy, že je takmer nemožné sformulovať ich stručnú a presnú definíciu. Z tohoto dôvodu možno hovoriť skôr o ich vzniku, vlastnostiach a zložkách.

Známy český psychológ M. Nakonečný (2000) ich definuje nasledovne: „Emoce jsou fenomenálně specifické a komplexní psychické jevy hodnocení situace či stimulace; mají komponentu zážitkovou (citovou), která je klíčová, protože konstituuje v jednotě s poznáváním významu situace, a dále komponentu behaviorální (inkluzivně výrazovou) a somatickou (zejména viscerální); jako takové jsou reakcí na životně významné situace, která vedle identifikace jejich významu zahrnuje také aktivaci individua k účelné adaptaci daným situacím. Emoce jsou klíčové fenomény, protože vytvářejí základ organizace i motivace chování, a tím mu propůjčují psychologický smysl“ (1, 2000, s. 16).

Napriek tomu, že nie je možné jednotne zdefinovať pojem emócie, odborníci sa zhodujú v definovaní ich znakov (2, 2014, s. 8 – 9):

- emócie sú subjektívne a jedinečné,
- len ťažko sa dajú vyjadriť slovami,
- sú prítomné pri každej duševnej činnosti,
- sú neopakovateľné – nie je možné opäť si ich vybaviť,
- môžu pretrvávať, aj keď situácia, ktorá ich vyvolala, už pominula,
- väčšina emócií je bipolárna: láska – nenávisť, radosť – smútok atď.,
- sú zmiešané – ambivalentné: láska môže vyvolávať radosť a šťastie, ale aj žiarlivosť, nenávisť, strach a pod.,
- vnímame ich v kategóriách príjemný – nepríjemný,
- ťažko sa analyzujú.

Vývin vedeckého skúmania

Poznávanie emócií prešlo dlhou a strastiplnou etapou. Názory na význam a funkciu emócií sa v priebehu vývoja ľudstva menili. Egypťania verili, že všetky dobré a zlé skutky zaznamenáva srdce, nie mozog. Význam mozgu spoznali až v 5.storočí pred Kr. Hippokrates úplne stotožnil mozog s myslou a vo svojich prácach sa zmienil o význame ľudských emócií. Aristoteles považoval za centrum emócií srdce a povýšil ho za sídlo mysle. Prvým vedcom, ktorý vyvrátil túto tézu bol Galenos, ktorý za centrum emócií označil mozog (Restak, 1995). V 17.storočí sa začali vtedajší myslitelia ako R. Descartes a B. Spinoza intenzívnejšie zaoberať emóciami a chápali ich ako samostatné procesy. Americký psychológ William James sa prvýkrát v histórii zaoberal úlohou telesných funkcií počas prežívania emócií. Ich chápanie emócií bolo založené na predpoklade, že telesná zmena predchádza vzniku emócií a nie naopak. Objektom systematického výskumu sa emócie stali začiatkom 20.storočia, v období vzniku psychológie.

Vedecký výskum zameraný na didaktiku cudzích jazykov bol dlhodobo orientovaný na racionálnu oblasť poznávania. Obdobie začiatkov 20. storočia sa spája s prvými systematickejšími pokusmi o skúmanie procesov učenia sa cudzích jazykov. Pre toto obdobie bolo charakteristické skúmanie jazyka bez prihliadania na študenta ako najdôležitejšieho aktéra procesu učenia sa a jeho psychických procesov. V období štrukturálnej lingvistiky a behavioristickej psychológie sa skúmal samostatne jazyk a emocionálna dimenzia sa dostala do periférie záujmu. Paralelne popri týchto smeroch sa začali objavovať snahy upozorniť na dôležitosť využívania psychologických poznatkov v pedagogickej praxi. Kvôli nesystematickému prístupu sa však odborníkom nepodarilo dosiahnuť relevantnejšie výsledky v oblasti metodiky (Lojová, 2014).

K významnému zvratu dochádza v období vzniku kognitívnej a neskôr humanistickej psychológie. Významným charakteristickým znakom humanistického prístupu sú zmeny v ponímaní role učiteľa a študenta. Učiteľ zastáva úlohu poradcu, facilitátora a do centra pozornosti sa dostáva študent, ktorý už nie je iba pasívnym recipientom informácií, ale aktívne

sa podieľa na priebehu vyučovania. Z pohľadu psycholingvistiky je pre tento prístup charakteristická snaha zapojiť do procesu výučby študenta so svojou osobnosťou a individuálnymi potrebami a zároveň zohľadňovanie nielen racionálneho rozmeru učenia sa, ale aj motivačného a emočného (Balboni, 2015). Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že do procesu učenia sa cudzích jazykov sú zapojené obidve mozgové hemisféry, ktorých činnosť prebieha vo vzájomnej interakcii. Kým ľavá hemisféra zodpovedá za logické, analytické a racionálne myslenie, pravá hemisféra spracováva informácie holisticky, globálne a intuitívne. Pri učení sa cudzieho jazyka dochádza najskôr ku globálnemu spracovaniu učebnej látky a následne ku analytickému, a preto nemožno považovať racionálnosť a emócie za protichodné jednotky (Daloiso, 2009). Ľavá mozgová hemisféra je spájaná s logickými prvkami jazyka, ako syntax, sémantika a pravopis. Pravá hemisféra zodpovedá za myslenie pomocou obrazov a symbolov, vďaka čomu sa študent cudzieho jazyka dokáže orientovať v obrazných pomenovaniach, v polysémii, a vie pracovať s rytmom jazyka. V neposlednom rade má pravá hemisféra významnú úlohu pri neverbálnej komunikácii (Janíková, 2011). Študenti s dominantnou ľavou hemisférou obľubujú pri štúdiu cudzieho jazyka predovšetkým nasledovné aktivity (Lojová, Vlčková, 2011):

- Radi zbierajú informácie o jazykovom systéme.
- Pri učení im pomáhajú rôzne tabuľky, diagramy a klasifikácie.
- Radi sa učia gramatiku.
- Vďaka svojej schopnosti analyzovať obľubujú cvičenia, pri ktorých majú možnosť výberu z viacerých možností.
- Aj pri praktickom používaní jazyka vedome aplikujú naučené pravidlá.

Študenti s dominantnou pravou hemisférou uprednostňujú nasledovné aktivity:

- Radi si vytvárajú asociácie pomocou ilustrácií, kartičiek, plagátov a iných názorných materiálov.
- Pri učení sa gramatiky im pomáhajú cvičenia hrou, humorné cvičenia a úlohy s viacerými možnými riešeniami.
- Obľubujú úlohy založené na intuícii.
- O intuíciu sa opierajú aj pri praktickom používaní jazyka.

Súčasný stav výskumu

V súčasnosti sme vďaka prudkému rozvoju neurologických vied svedkami prílivu najnovších poznatkov z tejto oblasti. Pedagógovia aj odborníci z oblasti lingvistiky stoja pred novými výzvami a hľadajú nové súvislosti a možnosti, ako tieto poznatky využiť v procese zefektívňovania procesu výučby. Odhaľovaním nových súvislostí tak prispievajú k budovaniu „spojovacích mostov“ medzi didaktikou a interdisciplinárnymi odbormi ako psycholingvistika a neurolingvistika. Lingvodidaktika ako veda o jazykovom vzdelávaní s veľkým záujmom sleduje najnovšie poznatky, týkajúce sa mechanizmov odohrávajúcich sa v ľudskom mozgu s cieľom vypracovať nové teórie a metódy pre výučbu cudzích jazykov.

Význam emočnej inteligencie

V minulosti bol pojem inteligencia úzko chápaný len ako komplex kognitívnych predpokladov k riešeniu praktických aj teoretických problémov. Neskôr vďaka novým poznatkom vznikla potreba zadefinovať aj iné druhy inteligencie. V 80. rokoch 20. storočia vznikajú nové teórie a ich zástancovia kritizujú výskum, na základe ktorého by sa mali merať výlučne kognitívne schopnosti. H. Gardner (1999) vypracoval novú teóriu, podľa ktorej by sa chápanie inteligencie nemalo obmedzovať len na kognitívne predpoklady a predstavil celú škálu nových druhov inteligencie. Navrhol úplne nový pohľad na ľudský talent, známy pod názvom viacnásobná inteligencia (Multiple intelligences model). Podľa tohto modelu rozlišuje 7 základných zložiek inteligencie:

- lingvistická (prípadne verbálno-lingvistická)
- logicko-matematická
- priestorová inteligencia
- kinestetická inteligencia
- hudobná inteligencia
- interpersonálna
- introspektívna

Za významný prínos pre komplexné chápanie inteligencie sa považujú teórie psychológa D. Golemana, ktorý ako prvý navrhol pojem emočná inteligencia a emočný kvocient (EQ). Jeho dielo „Emotional intelligence“ sa stalo svetovým bestsellerom. Vo svojom diele upozorňuje na nevyhnutnosť emócií pre racionálne rozhodnutia a zároveň pripisuje racionálnemu mysleniu vedúcu úlohu v našich emóciách. „V jistém smyslu tedy máme dva mozky, dva druhy myšlení a dva odlišné druhy inteligence: emoční a racionální. Jak jsme v životě úspěšní, to závisí na obou – nejenom na IQ, ale také na naší citové inteligenci. Bez emoční inteligence není intelekt schopen využít všech svých potenciálů. Svou vzájemnou komplementaritou se stávají limbický systém a neokortex, amygdala a prefrontální laloky rovnoprávnými partnery v psychickém životě. Pokud spolupracují dobře, emoční inteligence vzrůstá – stejně jako intelektuální schopnosti“ (3,1997, s. 35). Zároveň zvyšovanie EQ odporúča rozvíjať nasledovné schopnosti:

- ✓ poznávanie vlastných emócií – sebauvedomenie,
- ✓ ovládanie vlastných emócií,
- ✓ schopnosť samomotivácie,
- ✓ vnímavosť k emóciám iného človeka – empatia,
- ✓ umenie medziľudských vzťahov.

Emócie a motivácia

Ako sme už spomenuli, učenie je veľmi zložitý proces, na úspešnosti ktorého sa podieľa množstvo vonkajších a vnútorných faktorov, ktoré navzájom úzko súvisia. Učenie je psychický jav, na ktorom sa zúčastňujú kognitívne procesy aj emócie. Ak chceme správne uchopiť podstatu učenia sa, musíme ich považovať za vzájomne koexistujúce jednotky, medzi ktorými funguje silné vzájomné prepojenie. Emócie majú silný vplyv na kognitívne procesy a zároveň pôsobia vo vzájomnej interakcii s ďalšími vnútornými faktormi učenia sa, ako motivácia, pamäť, či schopnosť sústrediť sa. Emócie vplývajú na proces učenia sa cudzích jazykov rôznymi spôsobmi. Do akej miery bude proces učenia úspešný, závisí od toho, či ide o emócie pozitívne alebo negatívne. Každý z nás pozná z vlastnej skúsenosti, že pocity ako šťastie, či radosť nám umožňujú vidieť nové možnosti riešenia problémov a nachádzať nové súvislosti. Pozitívne emócie pomáhajú rozširovať myslenie a vytvárať nové myšlienky a slúžia nám aj pri triedení informácií na zaujímavé a menej zaujímavé, či rozlišovaní, čo je dôležité a čo menej. Vďaka nim je možné zvládnuť prekážky, ktoré sa zdali neprekonateľné a dosiahnuť študijné výsledky, ktoré sa na začiatku zdali nereálne. Okrem toho pozitívne emócie úzko súvisia s motiváciou, ktorá je jedným z najdôležitejších vnútorných faktorov, vplývajúcich na proces učenia sa. Podľa Nakonečného (2012) vyplýva interakcia emočných a motivačných procesov zo skutočnosti, že motiváciu prežíva človek ako snahu s jasným vedomím cieľa. Od motivácie závisí samotné rozhodnutie študenta zvoliť si štúdium cudzieho jazyka, vytrvať v ňom a dosiahnuť stanovené ciele. Úspešne dosiahnuté študijné ciele vyvolávajú ďalšie pozitívne emócie, ktoré u študenta posilnia vôľu ďalej napredovať v štúdiu jazyka a vytvorí si k nemu pozitívny vzťah. Základom optimistického prístupu je viera vo vlastné schopnosti a možnosti. Optimisticky naladený a motivovaný študent dôjde k presvedčeniu, že všetko má vo vlastných rukách, a ak by sa aj objavili prekážky, dokáže sa s nimi bez problémov vysporiadať. Vďaka

pozitívnym emóciám môže pristupovať k čoraz náročnejším úlohám. Často sa práve najlepší študenti odlišujú od ostatných spolužiakov s podobnými predpokladmi schopnosťou húževnato študovať. Táto vytrvalosť závisí práve od emočných kvalít, hlavne nadšenia a schopnosti prekonávať prekážky. Nie každý študent má rovnaké podmienky na dosahovanie úspešných výsledkov v štúdiu cudzieho jazyka. Ako sme už uviedli, do náročného procesu učenia sa cudzích jazykov vstupuje do hry množstvo rôznych faktorov. Niektorí študenti majú ľahšiu „štartovnú pozíciu“ vďaka tomu, že disponujú vrodenými dispozíciami pre učenie sa jazykov, majú lepšiu pamäťovú, lingvisticko-analytickú, či sluchovú schopnosť. Iní môžu byť zvyhodnení prostredím, v ktorom vyrastali a boli systematicky vedení k štúdiu jazykov a mali možnosti cestovať do krajín cieľového jazyka. V praxi sme však častokrát svedkami situácie, keď študenti s nižšou vstupnou úrovňou, vďaka silnej motivácii a radosť z učenia, dosahujú výborné študijné výsledky. Obzvlášť v prípade vnútornej motivácie, keď študent pociťuje radosť už zo samotného štúdia. Štúdiom pre neho znamená okrem iného možnosť osobného rastu a pocit sebarealizácie. Napreduje aj vďaka zvedavosti, záujmu o zvolený jazyk a túžbe po nových poznatkoch.

Pozitívne emócie do značnej miery ovplyvňuje aj prostredie, v ktorom prebieha výučba. Učebné prostredie možno považovať za motivujúce, ak vyvoláva u študentov pozitívne emócie. Také prostredie je možné vytvoriť za predpokladu, že poznáme potreby, očakávania a prania študentov. Aby výučba cudzieho jazyka prebiehala v príjemnej atmosfére, je dôležité, aby boli dodržané nasledovné základné podmienky (Daloiso, 2009):

- ✓ študent musí nadobudnúť pocit, že zadaná úloha je primeraná jeho vedomostnej úrovni,
- ✓ vzťah medzi učiteľom a študentom musí byť založený na vzájomnej dôvere,
- ✓ počas výučby má byť vytvorená priaznivá atmosféra a študent musí mať pocit istoty, že počas učebných aktivít na hodine nebude skompromitovaný v očiach kolektívu spolužiakov,
- ✓ výber učebného materiálu by mal byť prispôsobený vekovej kategórii a záujmom študentov.

Emócie a pamäť

Pre proces učenia sa cudzích jazykov má veľký význam aj interakcia emócií a pamäti. Pamäť je najdôležitejšia kognitívna funkcia, bez ktorej by ľudská existencia nebola možná. Bez pamäti by sa nemohol vyvíjať ani jazyk ako jedinečný komunikačný prostriedok ľudstva. Emočná zainteresovanosť je najlepším prostriedkom na podporu činnosti mozgu, predovšetkým pamäťových schopností. Známy taliansky psychológ Boncinelli (2009) prirovnáva pamäť a učenie sa k dvom stranám tej istej mince. Proces učenia sa by nemohol prebiehať bez našej pamäti, no bez učenia by sme si nemohli udržiavať ani našu pamäť. Udalosti v našom živote spojené so silným emočným nábojom si zapamätáme lepšie ako tie, ktoré v nás nevyvolali takmer žiadne emócie. Niektoré významné udalosti nášho života, či už osobného alebo pracovného, v ďalších obdobiach pri podobnej situácii u nás vyvolávajú pocity, ktoré máme uložené formou pamäťovej stopy. Okamžitou analýzou sa z potrebných údajov porovná nová stopa so starými spomienkami a ich vzájomná prepojenosť nám umožní zaujať postoj k riešeniu problému v danom momente. Podobné situácie nastávajú aj pri učení sa cudzieho jazyka. Všetky pocity, ktoré študent vníma pri učení sa ukladajú ako zdroje v emočnej sfére v priebehu ďalšieho štúdia. Pozitívna skúsenosť, napr. nadpriemerné hodnotenie testu sa ukladá formou silnej pamäťovej stopy a pôsobí stimulujúco pri úsilí dosiahnuť podobné emócie opakované aj v budúcnosti. Naopak, v prípade určitých nepríjemných alebo stresových situácií sa zachováva negatívny emočný vnem, ktorý pôsobí ako brzdiaci element pri podávaní výkonov. Toto poznanie by malo slúžiť ako základný princíp v prístupe pedagóga ku študentovi ako individualite, so svojimi špecifickými potrebami. Na základe týchto poznatkov je teda možné usúdiť, že pri posilňovaní motivácie a pamäťových funkcií zohrávajú pozitívne, ale aj negatívne emočné vplyvy v priebehu procesu učenia sa významnú úlohu. Poznanie týchto reakcií a ich vzájomných interakcií je možné priaznivo využívať pri hľadaní motivačných prostriedkov vo výučbovom procese.

Záver

Na záver môžeme konštatovať, že vedecké disciplíny, zaoberajúce sa výskumom emócií a princípov fungovania ľudského mozgu vo všeobecnosti, dosiahli vďaka svojím výskumom obdivuhodné výsledky, z ktorých čerpala aj lingvodidaktika. Zároveň je však isté, že výskum v tejto oblasti zostáva naďalej otvorený. Napriek enormnému úsiliu zo strany výskumníkov je aj v súčasnosti mozog veľkou neznámou. Rýchlosť, akou sa v súčasnosti uberá moderný výskum v tejto sfére je príslubom, že možno už onedlho budeme mať prístup k úplne novým poznatkom, ktoré po aplikácii v modernej lingvodidaktike umožnia budúcim študentom učiť sa cudzie jazyky omnoho rýchlejšie a efektívnejšie.

Zoznam citovanej literatúry

1. BARANOVSKÁ, A. 2014: *Emočná inteligencia – jej rozvíjanie u detí v predškolskom veku*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, s. 8 – 9. ISBN 978-80-8052-678-8. Dostupné na: http://www.mpcedu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/baranovska_3_0.pdf [14.02.2017]
2. NAKONEČNÝ, M. 2000. *Lidské Emoce*. Praha: Academia, s. 16. ISBN 80-200-0763-6.
3. GOLEMAN, D. 1997. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus, s. 35. ISBN 978-88-0447-376-3.

Zoznam použitej literatúry

- BALBONI, P. E. 2015. *Le sfide di Babele. Insegnare le lingue nelle società complesse*. Novara: De Agostini SpA. 257 p. ISBN 978-88-6008-453-8.
- BONCINELLI, E. 2000. *Il cervello, la mente e l'anima: le straordinarie scoperte sull'intelligenza umana*. Milano: Mondadori. 312 p. ISBN 978-88-0447-376-3.
- DALOISO, M. 2009. *I fondamenti neurologici dell'educazione linguistica*. Venezia: Università Cà Foscari. 136 p. ISBN 978-58-7543-231-7.
- JANÍKOVÁ, V. a kol. 2011. *Výuka cizích jazyků*. Praha: Grada Publishing, a. s. 200 s. ISBN 978-80-247-3512-2.
- NAKONEČNÝ, M. 2012. *Emoce*. Praha: Triton. 501 s. ISBN 978-80-7387-614-2.
- GARDNER, H. 1999. *Dimenze myšlení – Teorie rozmanitých inteligencií*. Praha: Portál. 301 s. ISBN 807-17-8279-3.
- GOLEMAN, D. 1997. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus. 348 s. ISBN 80-85928-48-5.
- LOJOVÁ, G. 2014. *Individuálne osobitosti pro učení sa cudzích jazykov I*. Bratislava: Univerzita Komenského. 200 s. ISBN 978-80-223-3519-5.
- LOJOVÁ, G., VLČKOVÁ K. 2011. *Styly a strategie učení ve výuce cizích jazyků*. Praha: Portál, s. r. o. 2011. 231 s. ISBN 978-80-367-876-0.
- PRESTAK, R. M. 1998. *Krajiny mozgu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 124 s.

Kontakt

Mgr. Elena Smoleňová, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: elena.smolenova@euba.sk